

Klimat- och näringslivsdepartementet
KN2023/04245

Handläggare: Håkan Larsson

Ett förändrat regelverk för framtidens el- och gasnät (SOU 2023:64)

Inledning

Elmarknaden består av tre delar; produktion, distribution (nät) och handel. Sedan 1996 är elhandeln avreglerad och konkurrens råder. Elnäten, däremot, består av så kallade ”naturliga monopol”. Det finns bara ett elnät för varje given fastighet och ett hushåll kan inte byta elnätbolag, även om det finns missnöje med servicenivå eller pris. För att övervaka denna monopolbransch och förhindra överprissättning har staten inrättat en myndighet, Energimarknadsinspektionen (Ei), som skapar regelverk och övervakar prissättningen.

Vid reglering av naturliga monopol som elnät ska elnätbolagen ges möjlighet att täcka kostnader för gjorda investeringar, varken mer eller mindre. Utgångspunkten måste vara att regleringen ska ha fokus på den svagare parten, det vill säga kunden. I prisstatistiken kan man dock se att elnätmonopolen har höjt sina priser dubbelt så mycket som den allmänna prisökningen, vilket visar på att nuvarande elnätreglering är otillräcklig.

Utredningens bakgrund

Samhällets utveckling och krav på ett energisystem som bidrar till ett samhälle utan nettoutsläpp av växthusgaser har lett till ökat fokus på Sveriges energinfrastruktur. En viktig aspekt är utvecklingen av el- och gasnäten och en effektiv nätreglering. Utredningens syfte, som definieras i kommittédirektiven (dir. 2022:20), är att revidera reglerna för avgifter som elnät- och naturgasföretagen tar ut, för att dessa ska överensstämma med EU-rätten. Detta inkluderar en granskning av hur det svenska regelverket förhåller sig till EU-domstolens beslut i målet C-718/18, vilket gäller överklagande av beslut om förhandsreglering av avgifter och villkor för tillträde till el- och naturgasinfrastruktur.

Villaägarnas Riksförbund
Postadress: Box 7118, 192 07 Sollentuna
Besöksadress: Rotebergsvägen 3
Telefon: 010-750 01 00
Org.nr: 802003-7118
Plusgiro: 46 94 00-6
Bankgiro: 227-7200
info@villaagarna.se
villaagarna.se

EU-domstolens prövning mot Tyskland avseende el- och gasmarknadsdirektiven har lett till behovet av att anpassa det svenska regelverket. Förändringarna innebär att Energimarknadsinspektionen (Ei) ska ha exklusiv befogenhet att pröva avgifter och villkor utan inblandning från politiska eller offentliga organ. Detta kräver en översyn av nuvarande regler kring intäktsramar, avgifter och balanstjänster i ellagen och naturgaslagen. Utredningen föreslår nya kapitel i dessa lagar för att säkerställa Ei:s oberoende och föreslår även ändringar som gör det möjligt för Ei att anpassa intäktsramar flexiblare.

Utredningen har även övervägt om nätkunder bör ha rätt att överklaga beslut om intäktsramar, med tanke på deras indirekta påverkan genom nätavgifter. Utredningen menar dock att det finns osäkerheter kring de positiva effekterna av en sådan förändring. Istället föreslås ett lagstadgat krav på offentlig konsultation när intäktsramarna beräknas, för att stärka kundernas delaktighet och inflytande. Detta innebär att Ei ska publicera preliminära metoder och ge aktörer, inklusive nätkunder, möjlighet att lämna synpunkter och påverka den ekonomiska regleringen av el- och gasnäten.

Villaägarnas synpunkter på utredningsförslaget

Villaägarnas Riksförbund tycker i huvudsak att förslagen i utredningen om att ändra reglerna för elnätregleringen är steg i rätt riktning. Villaägarna vill dock framhålla följande om förslaget under rubrik 10, som syftar till att stärka kundernas ställning på el- och gasnätmarknaden.

Förslag för att stärka kundernas ställning på el- och gasnätmarknaden

Förslag: För att stärka kundernas ställning på el- och gasnätmarknaden bör de ges möjlighet att lämna synpunkter på metoderna som används för bestämmande av intäktsramar. Tillsynsmyndigheten ska därför, innan nätföretagen ska lämna uppgifter för bestämmande av intäktsramar, publicera preliminära metoder. Senast när beslutet om intäktsram meddelas ska tillsynsmyndigheten redogöra för de synpunkter som har inkommit på de preliminära metoderna. Det är tillsynsmyndigheten som avgör på vilket sätt publiceringen ska ske och hur synpunkterna ska tas om hand.

Elnätskunderna har i nuvarande reglering haft en alldeles för svag position. Det är bara elnätsföretagen som har kunnat överklaga beslut om hur mycket pengar de får tjäna. Och historiskt sett har Energimarknadsinspektionen visat sig vara tandlösa. De har genomgående förlorat i olika domstolsprövningar. Om det har berott på bristande resurser från myndighetens sida, eller brister i regleringen, har Villaägarna svårt att bedöma.

Villaägarna kan konstatera att Energimarknadsinspektionen ur ett historiskt perspektiv inte fullt ut stått på den svagare partens sida. Vad det beror på är svårt att säga. Men i Sverige har vi en tradition av att hantera naturliga monopol genom kommunalt ägande, med självkostnadsprincip. Men trots att det är länge sedan elnätmarknaden öppnades upp för privata inslag, förefaller den övervakande myndigheten passiv och ovillig att skärpa regleringarna, på ett sätt som man ser i anglosaxiska länder. Det syns också i statistiken, där privata monopol ligger betydligt högre i pris än kommunala.

Energimarknadsinspektionen hade möjligheten att göra rätt i regleringen för över 10 år sedan och bestämma att de skulle använda en förmögenhetsbevarande princip i elnätsregleringen. Energimarknadsinspektionen vek sig emellertid för elnätsföretagens påstående att det var svårt att få information om åldern och ursprungliga kostnader för utrustningen. Därför valde de istället den kapacitetsbevarande principen, vilket har bidragit till de höga elnätspriserna.

Att övervakande myndighet viker sig för de monopolföretag de är satta att granska, som i exemplet ovan, är allvarligt. När det gäller monopolverksamhet måste myndigheten stå på den svagare partens sida, dvs. kunden. Det duger inte att vika sig för nätmonopolen. Då fullgör inte myndigheten sin uppgift.

Givet Energimarknadsinspektionens historiska agerande och givet att det enligt förslaget ska bli upp till tillsynsmyndigheten att avgöra hur synpunkter på intäktsramarna ska tas om hand, har Villaägarna tyvärr föga förhoppning om att kundernas ställning kommer att stärkas.

Villaägarna ser därför ingen annan möjlig väg framåt, än att enskilda bör ges ökade möjligheter att överklaga Energimarknadsinspektionens beslut om intäktsramar. Även berörda kundorganisationer och andra sammanslutningar ska ges denna möjlighet.

Villaägarna menar att regeringen även bör ge ett samhällsuppdrag till en lämplig kundorganisation, att dels granska elnätsmonopolens prissättning, dels Energimarknadsinspektionens beslut om intäktsramar. Detta samhällsuppdrag skulle kunna finansieras via statskassan eller via en avgift som läggs på elnätsmonopolen.

Övriga synpunkter – kostnadstäckning

När ett företag på en konkurrensutsatt marknad växer och gör investeringar, behöver de mer pengar. Detta kan delvis lösas med lån, men de behöver också kapital från befintliga eller nya ägare. Elnätsmonopolen har dock hittills helt kunnat bortse ifrån hur expansion fungerar på en privat marknad. Istället hävdar de att det behövs en extra vinst som genereras från högre avgifter från kunderna, för att kunna göra investeringar. Detta är något Villaägarna vänder sig kraftfullt emot.

Elnätsföretagen har fått för mycket compensation och de vill nu att de gamla reglerna ska fortsätta gälla. Från Villaägarnas sida är vi positiva till att monopolföretagen måste arbeta under mer neutrala förhållanden. Investeringar ska baseras på kundernas behov och kvalitetskrav, inte på hur mycket pengar företagen kan få.

Att monopolföretag som E.on har kunnat ligga på en rörelsemarginal på upp till 40 procent är i grunden helt orimligt. Det är summor som företag på en konkurrensutsatt marknad bara kan drömma om. Ett genomsnittligt företag har legat på omkring 8 procent.

Villaägarnas Riksförbund

Kenneth Kanckos

Förbundsdirektör